

Якушик В. М.,
доктор політичних наук, професор кафедри політології
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ПОСТКОЛОНІАЛІЗМУ І ЗАЛЕЖНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ В УКРАЇНІ

Анотація. В доповіді розглядаються головні варіанти дискурсу стосовно постколоніалізму та неокolonіалізму. Привертається увага до різних концепцій і практики «залежного розвитку» і політичної залежності.

Ключові слова: політичний дискурс, постколоніалізм, неокolonіалізм, залежний розвиток.

1. Концепт постколоніалізму в різних його варіантах застосовується на двох основних рівнях: а) в науковому (академічному) дискурсі; б) у публіцистичній риторичній пропаганді та агітації. При цьому можна досить чітко виокремити два варіанти наукового дискурсу з проблематики колоніалізму, неокolonіалізму, постколоніалізму. Перший з них, за наявності в межах нього різних методологічних і ціннісних течій та підходів (в тому числі культурно-цивілізаційних і суто політичних), базується на визнанні «легітимності» плюралізму в процесі пізнання й інтерпретації та налаштований на пошук наукової істини, а не на пропагування певних «правильних» позицій. В давньоіндійській традиції такий напрям розвивався в межах «брахманського спілкування».

Другий варіант академічного дискурсу характеризується присутністю в ньому претензій на «єдино правильні» позиції й орієнтацією на запеклу боротьбу з відхиленнями від них і з відвертими або прихованими «ворогами» (конкретних базових цінностей або навіть суспільств). Своє уособлення такий підхід знайшов у традиційному радянському «науковому комунізмі», у різних сучасних догматичних політичних доктринах, а також у теорії та практиці «квазінедогматичного» ліберально-демократичного глобалістського «мейнстріму» – домінуючого в сучасній західній політології напрямку.

2. Важливим нюансом будь-якої концепції постколоніалізму та неокolonіалізму є те, як інтерпретується стан “post-” («після чогось»). Постколоніалізм як «існування після звільнення від колоніалізму» – це звільнення від колоніалізму взагалі (як специфічної

соціально-економічної і політичної системи) чи від колоніалізму конкретної держави або корпорації і, відповідно, заміни залежності від одних на залежність від інших?

3. Дискурс «неоколоніалізму» в Україні підтримують: А) Різні ліві ідеологи і політики (див., наприклад, [1]). Б) Радикальні українські націоналісти. Так, у політичному дискурсі ВО «Свобода» важливе місце займає проблематика «окупаційної влади» в Україні, при чому не лише за часів президентства Віктора Януковича, але й у постреволуційний період (після лютого 2014 р.). В) Частина прозахідних лібералів націонал-демократів. Так, зокрема, Микола Рябчук констатує: «За більшістю своїх ознак постсоветський режим в Україні є типовою (нео)колоніальною владою, яка паразитує на контрольованій нею раптово унезалеженій території» [2, с. 9].

4. Від колоніалізму та «неоколоніалізму» варто відрізнити певні форми васальної залежності – добровільного чи «добровільно-примусового» визнання повноважень держави-гегемона або тієї чи іншої корпорації-гегемона (або альянсу гегемонів). При цьому дещо умовний чи реальний «васал» («молодший партнер») може почувати себе досить комфортно в умовах постійної турботи якщо не «сюзерена», то «старшого партнера» чи «патрона» про спільну безпеку, координацію зовнішньої політики, збалансованість економіки, сталий розвиток тощо.

5. Заслужують на увагу різні моделі так званого «залежного розвитку». Наприклад, «пуерто-ріканську модель» – модель добре обміркованого, збалансованого залежного розвитку протягом довгого часу офіційно підтримували не лише влада Пуерто-Ріко – «держави, що вільно асоціювалась до США», але й політичні діячі низки незалежних держав «світової периферії», причому політики не лише відверто правих поглядів, але й соціал-демократичної орієнтації (див., наприклад, [3, р. 28-38, 42, 50, 92, 149, 186]).

Базуючись на досвіді своєї територіальної громади, держслужбовці й політологи острова Мен (британської самоврядної території) у розмові з автором цієї доповіді трохи жартома, але більше всерйоз пропагували модель «дружнього паразиту» (“friendly parasite”). Це поняття, запозичене з біології, може бути основою для розробки різних варіантів практично орієнтованих концепцій залежного розвитку.

6. Цікавим аспектом у дискурсі про моделі залежного чи незалежного розвитку є концепція специфічної ролівої стратифікації елітних груп у країнах «залежного розвитку». У розгорнутому варіанті ця концепція стверджує, що у Глобального Заходу та у його реальних або потенційних конкурентів в прямо або опосередковано контрольованих ними державах та територіях конкретні елітні групи (зокрема, легальні керівники загальнонаціональних, регіональних та локальних територіальних громад чи просто територій) можуть виконувати роль: а) молодших партнерів, б) старших і молодших менеджерів, г) «дружніх польових командирів» (див., наприклад: [4]).

7. Наявність чи відсутність реальної політичної (та геополітичної) суб'єктності держави і країни є одним з важливих критеріїв типологізації структур державної влади конкретних країн та територіальних і загальнонаціональних спільнот (громад).

Література:

1. Шульга Н. А. Дрейф на обочину. Двадцать лет общественных изменений в Украине. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2011. – 448 с.
2. Рябчук М. Зона відчуження: українська олігархія між Сходом і Заходом. – К.: Критика, 2004. – 224 с.
3. Manley M. Jamaica. Struggle in the Periphery. – London: Third World Media Ltd., Writers and Readers Publishing Cooperative Society Ltd., 1982. – 260 p.
4. Десягин М. Почему Путин боится что-то менять, чтоб улучшить жизнь в России? [Электронный ресурс] 26.11.2015. – Режим доступа: https://www.youtube.com/watch?v=9mW_32XbVOM